

יותר מקונגו, "הנרשמת חרות", אבל אפשר שאת הנמשל מבין עתה מעצמו כל הקורא רוסית. עדיין מוצא לו מקום בקובץ-שירה רוסית חדשה פומון של-מה-בכך, המוקדש ל"חיילי יחידות הצבא הסובייטי בגרמניה", פרי עטו של ולאדימיר סולואוויץ, הדים לעידן-החלל עולים משירו של ולאדימיר קופטרוב, "בני האדמה":

לופתת המהירות במחת רב-דריכה
ספינות,
מחשבות
ואברי הגשימה.
עלינו הן לעז על כוח-המשיכה —
אהבתה של אמא אדמה.

לאוני קורא מערבי ודאי מוזרה תהיה אותה תהודה "פונקציונאלית", המדברת על שלי-חותה החברתית של הספרות, ואשר אין כמעט שיר אחד בקובץ שיזהה נקי ממנה. אבל גם בתחום זה חזקה התיאוריה מן ההישג-בפועל. שירה פונקציונאלית, בעלת "שליחות" — או, פשוט, שירה המגיבה על שאלות-השעה — איננה דבר נדיר בעברית. הדוגמות הטיפוסיות לכך הריהן "הטור הש-ביעי" של אלתרמן, או הפרקים הנודעים ב"ספר הקיטרוג והאמונה" לאצ"ג. לא נפרז כלל אם נאמר, שהישיגה של השירה הרוסית הצעירה, אף בתחום עיקרי זה, אינם עולים על אלה של גסתלי הרץ אימבר — בהשוואה לשירה עברית חדשה.

אם אפשר לדבר על "אביב" בשירה הרוסית בת-זמננו, הרי אביב זה הוא בעצם הזכות לדבר בכלל. הנושאים הנועזים ביותר הם ציוריו של פיקאסו, או ההיתר לקרוא בסיפור ריו של המינגווי, או הזכרתן של בדרניות סטריפטיו; ועדיין נמשך הוויכוח על "סור-מאליז", וגם הוא נושא מסוכן ביותר — לגופו של הכותב.

כסופראדיסטית ממש מופיעה יוליה דרונינה, היוצאת חוצץ להגנת זכותה של נערה לנעול נעליים גבהות-עקב, או להשתמש בשפתון:

על פני רחוב גורקי מי ככה חולפת! — /
כשזט המפרש יעלת-הן מפלגת. / תסרוקת

פנים. גיבוריו של מן משוחחים אגב שימוש בניבים מקומיים, מצד אחד, ומצד שני נצרכים הם למלים מופשטות כדי להביע רגשות-אנוש פשוטים. סתירה זו מעוררת את הקורא להתיחס בלעג הן לדבריהם של הגיבורים הן לרגשותיהם.

א. ב.

מחרוזות

הרושם הראשון המתקבל מקריאת מחרוזת-שירים זו אינו גדול. עיון שני מביא לכלל הירהור: כלום חסרים אנו גמגמנים עילגיי-לשון ודלי-מזשבה "משלנו" שזה בא לחוסף עליהם מן המתורגם?

אם אביב חדש פוקד עתה את ברית-המועצות ולא רק "הפשרה" של "עידן-הקרח הסטא-ליני" — כפי שמסביר לנו המהדיר, אברהם יסעור, מפי יבגני יבטושנקו — הרי זה ענין להערכות של פרשנים מדיניים, שרק לעתים רחוקות הם באים לכלל דעה אחת.

המקור אינו ידוע לנו, אולם אין סיבה לשער שהוא טוב מן התרגום. שודאי נעשה בית אמונה, ובדרך כלל הוא שוטף וצילצול? טבעי למדי, מצד ה"מתח" הלירי אין בה הרבה, בשירת "הדור הרביעי", כפי שמכונה השירה הצעירה ברוסיה של ימינו. לא צורות חדשות, לא תכנים מרטיים בדקותם, לא עצמת ביטוי המעידה על "תוריהב" חדש.

בלה אחמדולינה, החותמת את הספר, מיוצגת כאן בשיר שנושא דו-קרב. היא, כמובן, מתיצבת ל"צד" פושקין ולרמזנוטוב, כיריכתם של דנטס ומרסינוב. אבל העיצוב הוא ילי-דתי; ממש בוסר. מעניינים יותר תיאורים של יבטושנקו, רשמי ביקורו בצרפת ("אבני מרצפת של פריז" ו"מרק הבצלים"), שיש בהם לפחות מרעננות התרשמותו של תייר. מעין וריאציה על נושא "אינטרנציונלי" אפשר לראות בשירו של ויקטור גונצ'ארוב, המוקדש לבנו של לומומבה: פחות או יותר לפי הקי הרשמי — אולם עם יחס כמעט "אישי", המתריס נגד עיגויים של אסיר פוליטי; נושא שמשל קונקרטי לכיוצא בו היה המחבר יכול למצוא בשטח קרוב הרבה

אבני בדק

תופעה מוזרה היא בבקורת הספרות העברית שחוקרים שלכל הדעות יש להם מה לומר על זרמים והתפתחויות בספרות החדשה מפזרים דבריהם בהרצאות שבע"פ ובפירורי מאמרים ובמסות לעת-מצוא עליפני במות שונות, והרוצה להתחקות אחר השקפותיהם חייב לפשפש בכתב-יד, בסטנסילים ובחוב"ב רות, או באסופות-מאמרים שרק קשר מקרי בין פרקיהן השונים לבין עצמם. כך אירע לשלושת בעלי הקתדרות בספרות חדשה, פרום¹ ב. קורצויל, ש. הלפין וד. סדן. ממילא לא נותר לו לעוסק בספרות ולקורא המשכיל אלא לברך על כל קובץ מסות ומאמרים המופיע, גם אם אין בו כדי למלא את הצרכים.

קובץ המאמרים של ד. סדן ממלא כמעט אחר דרישות המחקר הספרותי, אולם העידית שבו (כמסת-המבוא) מעורר תמיהה מה טעם לא עמד לו העורך שבו להשמיט את הויכוחים.

דמותו של ד. סדן היא דמות מופלאה של אוטודידאקט. האינסואיציה המדהימה שלו, זכרונות הפינאנסינלי וסקרנותו הרבה, הביאוהו לידי כך שיעסוק בכל תחומי המחקר הספרותי (הגנטי, הסגנוני, ההיסטורי ועוד), כשהוא מקדיש תשומת-לב רבה לפרט הספל, כביכול, ולכולל בעל-המשמעות. לאחר קבצי מאמריו העוסקים בענייני פולקלור, לשון, זכרונות ועיונים ביצירות סופרים עבריים ואידיים, כינס ב"אבני בדק" את מסותיו, רשימותיו ונאומיו שעניינם זרמים בספרות, בעיות תרגום, היחס בין הספרות העברית לספרות היהודית בלועזית ובנושאים קרובים.

המסות והרשימות מצטיינות בסגנון המדויק והחריף, ובגילוי ידיעה והתמצאות פינור מנליות בתחומים הנדונים. אלא שהואיל וסדן מעצם היותו הוא איש-הבעל-פה ורשמי מת-סוף-השבוע, לא השכיל לרכז את עיקרי רעיונותיו שפיזר משך עשרים שנה, וכך אירע שתחת קובץ שיטתי, הנותן ביטוי להשקפה אחידה, לא נתן סדן אלא זכרי שיטות בקורת ורמזי עמדות בכלל הנושאים

— כדן לה. / וסודר — כדן לה. / וגון השפתון — הלילך העדין לה. / פועלת הולכת ולא כובת-חסד, / נולדה זו הבת בימי המלחמה, / חזונה מסדנה (חזונה — אל תראה) / נתון לא ניתן כי צבועים יעלבוה! / לוא חוד העקב לה, / ארנק — "האוסנה" / לוא גם לא תגע עד ברכיים שמלה — / גו, מה כאן גרוע?

כל אלו בעיות פנימיות של כרית-המועצות, שהשירה הצעירה אינה מוסיפה הרבה להבין נתן; אבל אולי עצם העלאתן יש בה משום העזה, וטובלנותה של הצנזורה כלפי "עזות" זו באמת יש בה מן החידוש. בייחוד מעניין בתחום זה שירו של יבטושנקו "באבי יאר", המתריס בתוקף נגד האנטישמיות. אבל על נושא זה כבר נשפך מכול של דיו, ואין טעם להוסיף ולדוש בו כאן.

ראויה לציון העובדה שלמרות כל מדבר התימטיקה הפונקציונאלית עולים פה-ושם גם צלילים של ליריקה אמיתית. כאלה הם, למשל, חרוזי ה"רקואם" של רוברט רנו-דסטבנסקי, שהמתרגם — אריה אהרונז — מביא ממנו שמונה קטעים.

השלם ביותר בנושא ובבנין הוא, כמדומה, שירו של קונסטנטין וישנקין, "עגבת שיר-חיים", המסתיים בהירהורים על חשבון-הנפש לעתיד-לבוא:

בין דברים שאירעו,

ייתכן שאני אוכר אז אקרוץ מירק-עשבים ואדחק אחרים למחשך ולקרן-זווית.

הן אפשר כי בזכור לבבך שחור-ברקי שראית.

טרם מיט אחרון ואפל יצווה לא להיות, לא על זאת תהא מצר כי אי-שמה אימה לא עשית.

כי על זאת

שאתי לא קטפת היום.

מ. ג.

* מחרוזת מן השירה הרוסית הצעירה: מרוסית: אריה אהרונז; בשולי המחרוזת: אברהם יסעור; ספרית פועלים/שירה, 1962, 115 עמ'.